

לקראת קורת גג משותפת בנגב

אורן יפתחאל ות'אבת אבו-ראס¹

מתי ראיתם לאחרונה חרדים, חילונים, ערבים, יהודים, עולים וותיקים, סטודנטים ופעילי שכונות בתהלוכה והפגנה משותפת? ובכן בערב יום שני בבאר שבע, צעדו מאות מהם יחד, כשהם מניפים שלטים שנכתבו יחד, וסיסמאות משותפות, ובראשם "העם דורש – צדק חברתי". חדורים באנרגיות מהעצרת המוצלחת בשבת, הלכו מארגני המחאה בבאר שבע צעד נוסף, ויצרו קשת אמיתית של קבוצות במסגרת של מאבק משותף.

לאחר המצעד נערך 'כנס' על הדשא ליד מאהל המחאה. במשך שעה ארוכה דיברו, למשל, בלה אלכנסנדרובי, חיים בר-יעקובי, אדר שטרן, סיאח אל-טורי, חיים ברקוביץ', נורי אל-עוקבי, גבי פרץ, דבי כוהן-קשת ורבים אחרים. לפי השמות ניתן להבחין שיש כאן משהו חדש ומרענן – מאבק רב-מגזרי בישראלי, סביב מטרה משותפת, המתמקדת כעת בדיוור, אבל מציגה גם צימאון עמוק יותר לחברה צודקת בארץ..

בעשורים האחרונים כמעט כול סדר היום הפוליטי שהוכתב 'מלמעלה' שיסע קבוצה אחת נגד רעותה. באתנוקרטיה הישראלית המאבק 'נגד' הפך לדגל מוביל -- וכך מצאנו את עצמנו בפוליטיקה של סכסוכים מרים – יהודים נגד ערבים, דתיים נגד חילוניים, עולים נגד ותיקים, וסטודנטים נגד שאר העם, כאשר בו בזמן מקדם משרד האוצר 'המקצועי' כביכול, את מכירת נכסי המדינה – הנכסים שלנו - לכול המרבה במחיר, וכך מגביר גם את הפערים והפיצול בעם.

גם בהפגנת יום שני בבאר שבע, פרצו לפתע למעגל שני מפגינים ושלטים "כולנו ליברמן" בידיהם, תוך שהם צועקים קריאות גנאי נגד המפגינים ודורשים את סילוק הערבים. תוך שניות מעטות השתלטו עליהם יושבי המאהל ופינו אותם. הניסיון השקוף לסכסך ולפלג את המחאה נכשל הפעם.

אכן מצוקת הדיור משותפת לכול הקבוצות בישראל, ויכולה להוות נדבך למאבק משותף ממושך ואמיתי שיתחיל לקרב את הקבוצות השונות. מאבק כזה יאתגר מן הסתם את המערכת הקפיטליסטית המעוותת והפרועה שהתפתחה במדינה, ששוק הדיור הוא מסמליה הבולטים.

אך אסור להיות נאיביים - עלינו להכיר שמקורות מצוקת הדיון שונים בין המגזרים. אצל רוב הציבור היהודי, ובעיקר בקרב הצעירים, המצוקה נובעת מהפקרת תחום הדיור על-ידי המדינה, ומהפרטת הקרקעות והתכנון המתבצעות במקביל. מצוקת הערבים, לעומת זאת, נובעת בעיקר מתהליך של הלאמת הקרקעות ביישובים הערבים וסביבתם, ממחסור חריף בהקצאת קרקעות מדינה לבנייה ביישובים, וחסמים לניידותם במרחב הישראלי, כמו מחסור במוסדות ערביים ברוב ערי ישראל והקמת ועדות קבלה, הפוגעות גם בקבוצות יהודיות. מצוקת החרדים, החרפה לא פחות, נובעת בעיקר מעוני ותלות לא בריאה בצדקה ממשלתית ופרטית. לא לחינם זעקו המפגינים "רוצים צדק, לא צדקה!".

אך בתחום הדיור רב המשותף על המפריד. למרות מקורות המצוקה השונים, הזכות לקורת גג, והדאגה לדור הבא, יכולה וצריכה לאחד את הקבוצות סביב דרישות שישנו מן היסוד את המערכת המעוותת, בה לאזרחי המדינה לא מובטחת אפילו קורת גג. ומי קובע היום האם לילדנו תהיה קורת גג? בעיקר פקידי האוצר, המבקשים ליישם תיאוריות שהתמוטטו ברחבי העולם, ובעלי בריתם - בעלי ההון, הדואגים כמובן לרווחיהם, תוך פגיעה תמידית באזרח הקטן.

מדוע בישראל דרוש סכום השווה ל-12 שנות עבודה ברוטו להשגת דירה ממוצעת, בעוד בגרמניה, הולנד, סינגפור וצרפת מדובר על 6-7 שנות עבודה בלבד? ניתן ללמוד מניסיון של מדינות אלה המתערבות בשוק הדיור, ויוצרות תמהיל המסייע לכול אזרח להשיג דיור סביר כזכות חוקתית בסיסית.

במדינות אלה קיימים בדרך כלל סוגים שונים של דיור ציבורי (ממשלתי, עירוני וקואופרטיבי), ובמקביל חובת בנייתו של אחוז דיור בר השגה (בנייה צנועה וסולידית) בכול פרויקט חדש; עידוד הקמת דיור להשכרת ארוכת טווח; וקיום פלח שוק מצומצם יחסית הנוהג לפי הגיון ההון הספקולטיבי.

במערכות אלה מסייעת המדינה לאזרחים גם בהשגת מקורות מימון ורשתות ביטחון לאלה שאין ידם משגת. כך נבנית חברה מתוקנת וכך מתממשת אזרחית בעלת משמעות, הנותנת תוכן אמיתי למדינה כבית לכול אזרחיה.

אסור להיתפס לאשליות, הממשלה הנוכחית לא תמהר לאמץ פתרונות עומק שכאלה, שיהוו הודאה בכישלון מדיניותה המפקירה. התגובה הצפויה היא ניסיונות נוספים לפצל את המחאה, ולחזור לשיטת המגזרים המחלישה את כולם.

אבל למפגינים אסור לוותר, כי הצדק ועתיד החברה כעת בידיהם. אולי מבאר שבע יינתן האות למאבק משותף מסוג חדש שנוצר 'מלמטה' מהמציאות הרב-קבוצתית של הפריפריות. מאבק משותף שכזה יכול להוביל לא רק לשינוי מערכת הדיור החולנית, אלא לרענון פניהם של כול המאבקים לתיקון החברה בישראל, ויפה שעה אחת קודם!

ⁱ פרופ' אורן יפתחאל ודר' תאבת אבו-ראס מלמדים גיאוגרפיה באוני' בן-גוריון, באר שבע.